

LUPTA PENTRU DESFIINȚAREA PRIVILEGIILOR ECONOMICE ALE SUPUȘILOR STRĂINI ÎN TIMPUL DOMNIEI LUI AĬ. I. CUZA

STELA MARIȘ

Afirmarea autonomiei interne a Principatelor Unite a stat în centrul atenției guvernului lui Al. I. Cuza după actul de la 24 ianuarie 1859. Noua situație politică creată Principatelor Române prin recunoașterea oficială de către Convenția de la Paris (1858) a autonomiei lor interne era incompatibilă cu aplicarea capitulațiilor puterilor europene cu Poarta în Principate. Lupta împotriva regimului capitulațiilor, care conferea supușilor străini aflați pe teritoriul român însemnate privilegii economice și juridice, a stat la ordinea zilei în tot cursul domniei lui Al. I. Cuza.

Printre formele multiple de manifestare a luptei românilor pentru respectarea autonomiei interne s-a înscris și acțiunea de lichidare a situației excepționale, sub raport economic, a supușilor străini. În virtutea regimului capitulațiilor, supușii străini (cunoscuți îndeobște sub denumirea de *sudiți*) beneficiau de importante privilegii economice (scutirea de impozitul personal) și judiciare, care le asigurau o poziție privilegiată în comparație cu pămîntenii. Prin interpretări arbitrare ale dispozițiilor tratatelor dintre puterile europene și Turcia, care scuteau pe străinii stabiliți în Imperiul otoman de plata impozitului personal, consuli din Principate pretindeau ca supușii lor să fie scutiți de orice sarcini fiscale, chiar îndeletnicindu-se cu comerțul interior cu amănuntul, la fel cu pămîntenii.

Guvernul lui Al. I. Cuza, pornit pe calea apărării și consolidării autonomiei Principatelor Unite, a luat măsuri energice de îngrădire a privilegiilor economice ale supușilor străini. Printre acestea din urmă se numără și legea din 2 septembrie 1860¹ pentru contribuția de poduri și șosele și legea patentei din anul 1863².

În Moldova, încă de la 4/16 iunie 1859, printr-o decizie ministerială, confirmată de Al. I. Cuza, s-a hotărît că supușii străini care sînt stabiliți în țară și care exercită vreo meserie sau comerț cu amănuntul vor fi obligați să presteze 3 zile de lucru pe an pentru construirea de

drumuri și șosele sau să plătească echivalentul acestei taxe în bani — 16 piaștri³.

Consulii străini, în frunte cu consulul francez din Iași, Victor Place, au protestat vehement pe lângă Secretariatul de Stat al Moldovei⁴, la 29 iunie și la 2 iulie 1859⁵ împotriva acestei impunerii pe care au calificat-o „ilegală“, „arbitrară“, „contrară“ spiritului capitulațiilor care exclud orice impozit personal asupra sudiiților. Opinia unanimă a consulilor străini era că în conformitate cu articolul 8 din Convenția de la Paris (7/19 august 1858), capitulațiile sînt încă în vigoare în Principatele Române⁶. Interpretarea dată de consuli articolului respectiv era însă vădit unilaterală și tendențioasă. Ei ignorau finalul articolului 8 din Convenția de la Paris care declara că tratatele marilor puteri cu Poarta rămîneau în vigoare sub rezerva imunităților de care Principatele Române se bucurau. Punînd accentul tocmai pe autonomia lor internă garantată de Convenție, guvernul Al. I. Cuza a afirmat hotărîrea sa de a nu ține cont de capitulații și de a aplica supușilor străini stabiliți în țară și care făceau comerț cu amănuntul același tratament fiscal ca și comercianților autohtoni, ceea ce a și reușit. Pînă la urmă, înșiși ambasadorii puterilor garante de la Constantinopol, care au luat în dezbateră chestiunea respectivă, au consimțit ca sudiiții statorniciți în Principate și care exercită comerțul cu amănuntul să fie supuși la impozitul „prestației“, „dacă taxa este aplicată exclusiv pentru întreținerea marilor drumuri sau pentru construcția de poduri de o utilitate generală“⁷.

Demnă de remarcat este motivarea dată acestui consimțămînt de către consulul britanic din Iași, H. Churchill, care, cel dintîi dintre toți agenții consulari străini din Moldova, încă de la începutul lui octombrie 1859⁸, a înștiințat guvernul local că guvernul britanic este de acord ca supușii și protejații britanici din Moldova să fie supuși la taxa de 14 piaștri cu titlul de contribuție pentru întreținerea drumurilor. Consulul britanic arăta că guvernul său a înouiiințat „socotința arătată de Excelența Sa (Al. I. Cuza — n.n.) că străinii statorniciți în Principat și exersînd oarecare negoț pot fi considerați, în genere, ca și cei mai favorizați din supușii locali de clasa lor, și să fie admiși a unelti meseriile lor cu aceleași avantaje și dezavantaje“⁹. Era o recunoaștere oficială de către una din puterile care au apărut cu multă strășnicie regimul capitulațiilor în Turcia și în Principatele Române că de vreme ce supușii lor beneficiază în Moldova de o situație favorizată, ocupîndu-se cu comerțul cu amănuntul și cu meseriile pe același picior cu autohtonii, este normal să participe în mod legal și la plata obligațiilor fiscale.

În 1861, consulii Franței, Austriei, Prusiei — au exprimat acordul guvernelor lor cu privire la măsura impunerii sudiiților la taxa „prestației“. Prin legea din 1862 aceasta a fost extinsă și în Țara Românească și uniformizată la 12 piaștri în ambele Principate¹⁰.

O reacție puternică din partea consulilor străini a provocat și legea patentei pe comerț și meșteșuguri, impusă mai întîi în Moldova, prin ordonanța din 20 mai 1860¹¹ și, generalizată, în 1863, în ambele

Principate. Articolul 1 al Legii patentei din 1863 stabilea că orice individ român sau străin, care exercită în Principatele Unite vreun comerț sau meșteșug va fi supus la contribuția patentei¹². După cum se observă n-au fost excluși de la această obligație nici supușii străini și, fapt demn de semnalat, nici chiar sudiții comercianți „en gros“. În baza Regulamentului Organic aceștia au continuat să rămână ca pînă la Regulament scutiți de patentă. Iată că prin noua lege înceta unul din privilegiile cele mai importante de care beneficiaseră de mai bine de trei sferturi de veac sudiții comercianți cu ridicata. După cum era de așteptat, legea patentei a provocat protestul general al consulilor străini din Iași și București. Consulul britanic, Green, a protestat vehement în numele „capitulațiilor“, împotriva impunerii la plata patentei a doi negustori cu ridicata din Galați, supuși britanici, A. L. Pavlu și Constantin Balsamachi, cerînd restituirea sumelor percepute de la aceștia¹³.

De asemenea, consulul general francez din București, Tillos, la 22 iunie/ 4 iulie 1864¹⁴ a înaintat o reclamație Ministerului Afacerilor Străine împotriva măsurii luate de administrația districtului Galați de a impune la plata patentei de clasa I-a pe unii bancheri din Galați, supuși francezi, ca de exemplu bancherul Petru Nicoli, Șeful Societății comerciale Nicoli frați, una dintre cele mai mari case comerciale din orașul port de la Dunăre. Consulul invocă în sprijinul refuzului de a admite impozitul patentei faptul că bancherii nu pot fi considerați comercianți „en detail“, pentru care patentă e obligatorie. Ei nu pot intra decît în categoria comercianților „en gros“, care în virtutea capitulațiilor sînt scutiți de acest impozit. Consulul francez înștiința că a sesizat de aceste măsuri ale guvernului local pe Ministrul de Externe Drouyn de Lhuys, care a considerat perfect îndreptățită reclamația supușilor respectivi și a trimis în consecință o telegramă în acest sens către Domnitorul Al. I. Cuza, în chestiunea jurisdicției consulare și a impozitului patentei în Principatele Unite¹⁵. Spre a nu indispuie guvernul francez, Cuza a hotărît să suspende pînă la noi dispoziții încasarea patentei de la bancherii și angrosiștii supuși străini¹⁶.

Guvernul austriac, pus la curent de consulii săi din Iași și București, cu privire la măsurile luate de guvernul Cuza, în sensul impunerii supușilor austrieci din Principate la plata patentei, a reclamat această situație Porții, care prin Ministrul de Externe, Fuad, s-a adresat domnitorului Al. I. Cuza, semnalîndu-i că internunțiul Austriei la Constantinopol s-a plîns de unele abuzuri exercitate de autoritățile din Iași împotriva unor supuși austrieci, rugîndu-l să ia măsurile necesare ca astfel de acte să nu se mai repete¹⁷.

Cu toate protestele puterilor europene la Poantă, și ale reprezentanților lor în Principate, interesați în menținerea privilegiilor supușilor străini, autoritățile românești nu s-au lăsat intimidate și au continuat să aplice impozitul patentei asupra comercianților supuși străini domiciliați în Principate, care făceau comerț cu amănuntul sau cu ridicata sau exercitau meserii. Veniturile încasate de la meșteșugarii

și negustorii sudiiți patentari de clasa I, II, III din capitala Moldovei, pe anul 1860, reprezentau o sumă însemnată : 93.264 lei¹⁸.

Dacă ținem seama că meșteșugarii și negustorii pămînteni plăteau pe același an în impozitul patentei 104.832¹⁹ atunci veniturile încasate din patenta asupra sudiiților nu par de neglijat.

Pînă la urmă, cu toate protestele, consuli străini au trebuit să admită, nu fără o oarecare rezervă, plata patentei de către supușii lor domiciliați în Principate, care exercitau comerțul cu ridicata și cu amănuntul²⁰. Recunoașterea acestui drept al autorităților locale s-a concretizat în articolul 42 din proiectul de regulament pentru exercitarea jurisdicției consulare din Principatele Române, redactat de consuli în anul 1862, în care ei au recunoscut că au aderat la cererea autorităților locale de a impune pe supușii străini domiciliați în Principatele Unite nu numai la plata taxelor vamale dar și la plata patentei impusă asupra comercianților și meseriașilor autohtoni, fără a excepta comerțul cu ridicata care pînă la acea dată fusese scutit de plata patentei.

Deci, în articolul 42 din proiectul de regulament citat s-a admis de către consuli că orice străin domiciliat în Principate are datoria să plătească :

- a) taxele vamale fixate prin tratate, atît la importul cit și la exportul mărfurilor,
- b) taxele municipale stabilite în orașe asupra articolelor de consumație internă,
- c) patenta asupra comerțului sau meseriilor, fără a excepta comerțul „en gros“ și
- d) contribuțiunea pentru poduri și șosele, dacă străinul e stabilit în țară²¹.

Rămînea în vigoare numai scutirea supușilor străini de plata impozitului personal față de fiscul românesc. Prin legea din 8 ianuarie 1863 pentru unificarea contribuției personale se stabilea că toți locuitorii stabiliți în sate, tîrguri și orașe, fără excepție de condiția lor socială sau de profesie, care au împlinit vîrsta de 25 de ani și erau în deplinătatea facultăților fizice erau supuși la contribuția personală²². Cu acest prilej s-a propus ca și supușii străini domiciliați în Principate, să fie impuși la impozitul personal impus pămîntenilor, nu numai la beneficii de care au profitat un timp așa de îndelungat²³.

În Iași, Huși, Piatra Neamț, Roman și Botoșani s-a și trecut la încasarea impozitului personal de la sudiiții proprietari de imobile urbane (case și vii)²⁴ sau care se ocupau cu agricultura.

Chestiunea a fost examinată la un loc de toți consuli din Iași, care au redactat în acest sens un raport consulilor generali din București, pentru a obține încetarea impunerii supușilor străini la impozitul personal. După o corespondență cu consuli generali din București, purtată în august 1865²⁵, guvernul Principatelor Unite, recunoscînd justetea motivelor expuse de consuli, a acceptat cererea acestora ca pînă ce o nouă lege va regla definitiv chestiunea, supușii străini să fie scutiți de impozitul personal. Scutirea lor de impozitul personal era

în vigoare și la 1871 cînd Ministrul Afacerilor Străine al României Callimachi-Catargi, rezumînd întreaga chestiune a impozitelor sudiților, într-o notă, din 8/20 martie 1871²⁶, adresată Agenției Serbiei la București arată că străinii plătesc în România următoarele contribuții fiscale :

— Ei plătesc la fel ca autohtonii toate impozitele indirecte stabilite în favoarea fiscului de județ și de comună,

— patenta pentru profesiunea pe care o exercită,

— impozitul funciar pentru imobile pe care le au în țară.

Ei sînt scutiți numai de impozitul personal, în virtutea principiilor dreptului ginților.

În concluzie, subliniem că regimul de privilegii fiscale al sudiților din Principate a încetat după legile patentei, prestației și impozitului funciar, sancționate de Cuza Vodă, legi care au pus atît pe meșteșugarii cît și pe comercianții sudiți, atît cei cu ridicata cît și cei cu amănuntul, pe picior de egalitate cu pămîntenii față de fisc. Împunerea comercianților sudiți „en gros“ la plata patentei, la fel cu pămîntenii, a însemnat desființarea unuia din cele mai importante privilegii fiscale ale sudiților. Recunoașterea de către consuli ca impozitele menționate să fie achitate de sudiți a însemnat victoria punctului de vedere românesc în lupta dusă mai bine de trei sferturi de veac cu reprezentanții statelor străine în privința impozitelor sudiților. Guvernul lui Al. I. Cuza a obținut în felul acesta confirmarea autonomiei interne a țării. Totodată, îngădind privilegiile economice ale sudiților sau chiar desființîndu-le pe unele, pe altele reducîndu-le la limitele prevăzute de tratate, el a dat o puternică lovitură regimului capitulațiilor în Principatele Unite.

NOTE

¹ I. M. Bujoreanu, *Colecțiune de legiurile României vechi și noi*, București, 1973, vol. I, p. 1248. În 1862 s-a dat o lege pentru unificarea contribuției de poduri și șosele în ambele Principate. *Ibidem*, p. 1249.

² *Ibidem*, p. 1250.

³ A.D. Sturza, *Acte și documente*, IX, p. 332—341, 347—348.

⁴ *Ibidem*, p. 341—344, 344—346.

⁵ *Ibidem*, p. 357—359.

⁶ Arhiva M.A.E., vol. 7, f. 6; D. A. Sturza, *Acte și documente*, IX, p. 357—359.

⁷ Arhiva M.A.E., vol. 98, dosar 88, f. 85—85v.

⁸ *Ibidem*, f. 76, Vezi și „Monitorul Oficial al Moldovei“, vineri, 2 octombrie 1859, an. I, nr. 2, p. 5.

⁹ „Monitorul Oficial al Moldovei“, 2 octombrie 1859, p. 5.

- ¹⁰ I. M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1249 ; vech Arhiva M.A.E., vol. 7, f. 56—57.
- ¹¹ „Tribuna Română“, joi, 2 iunie 1860, nr. 96, an. II.
- ¹² I. M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1258.
- ¹³ Arhiva M.A.E., vol. 5, dosar 44, f. 1—3.
- ¹⁴ *Ibidem*, f. 8—9, 41.
- ¹⁵ *Ibidem*, f. 8—9 ; C.C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Ed. Științifică, București, 1966, p. 330—333, Apud Arhiva Cuza, IX, f. 283.
- ¹⁶ Arhiva M.A.E., vol. 5, dosar 44, f. 15.
- ¹⁷ C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 118—119. Apud Arhiva Cuza, XII, f. 30—31.
- ¹⁸ Arh. St. Iași, Tr. 1768, op. II, 2018, nr. 1603, f. 113, 148.
- ¹⁹ *Ibidem*.
- ²⁰ Arh. St. București, Arhiva istorică Centrală, Microfilme Franța, Ministère des Affaires Etrangères et du Commerce Extérieur, Correspondence po-Rola 8, vol. 19, f. 305—305v.
- ²¹ Arh. St. București, Arhiva istorică Centrală, Microfilme Belgia, Ministère des Affaires Etrangères et du Commerce Extérieur, Correspondance politique, Legation Roumaine, 1861—1870, Consulat de Belgique dans les Principautés Moldo-Valachie, Rola 3, c. 323.
- ²² I.M. Bujoreanu, *op. cit.*, I, p. 1241.
- ²³ Arhiva M.A.E., vol. 8, dosar 44, f. 6—6v.
- ²⁴ Arhiva M.A.E., Secretariatul de Stat al Moldovei, vol. 63, dosar 27, f. 81—82, Pachet 214, dosar 13 ; vol. 8, dosar 44, f. 15, 20, 60, 64, 79, 84, 117.
- ²⁵ *Ibidem*, vol. 8, dosar 44, f. 31—32v, 64, 106.
- ²⁶ *Ibidem*, vol. 98, dosar 137, f. 208—209.

LA LUTTE POUR L'ABOLISSEMENT DES PRIVILÈGES ÉCONOMIQUES DES SUJETS ÉTRANGERS PENDANT LE RÈGNE D'ALEXANDRE JEAN COUZA

Résumé

Au cadre de la lutte contre le régime des capitulations dans les Principautés Roumaines, le gouvernement d'Alexandre Jean Couza, engagé fermement sur la voie de la défense et de la consolidation de l'autonomie interne des Principautés Unies, a pris des mesures énergiques de l'abolissement des privilèges économiques et juridiques des sujets étrangers qui se trouvant sur le territoire roumain. Par la loi du 2 Septembre 1860 pour la contribution des ponts et chaussées et la loi de la patente sur le commerce, de 1863, le régime des privilèges fiscaux des sujets étrangers des Principautés est définitivement abolie.

De cette manière, les commerçants sujets étrangers, ceux en gros et ceux en détail aussi, ont été remis en droit d'égalité avec les autochtones vis-à-vis le fisc.

En particulier l'imposition des commerçants sujets étrangers „en gros“ au paiement de la patente de mêmes que les autochtones a signifié l'abolissement de l'un des plus importants privilèges fiscaux des sujets étrangers.

Les consuls étrangères ont dû reconnaître qu'il faut acquitter les impôts mentionnés par les sujets étrangers aussi. Ce fait a signifié la victoire du point de vue roumain dans la lutte de plus de trois quart de siècle contre les représentants des états occidentaux en ce qui regarde le régime fiscal des sujets étrangers.

Le gouvernement d'Alexandre Jean Couza a obtenu de cette manière la confirmation de l'autonomie interne du pays, et en même temps, limitant quelques privilèges économiques des sujets étrangers, réduisant d'autres aux limites prévues par les traités ou même en les abolissant, a donné un puissant coup au régime des capitulations dans les Principautés Unies.